

Eight Emerging Lessons: From Coronavirus to Climate Action

Otto Scharmer

Terwijl ongeveer 100 miljoen mensen in Europa zich vrijwel in een “lockdown” bevinden, lijkt Amerika volledig onvoorbereid af te stevenen op de coronatsunami die eraan dreigt te komen. “We staan aan de vooravond van de grootste publieke gezondheidsramp sinds de polio”, aldus **Dr. Martin Makary**, professor aan de John Hopkins Universiteit voor Gezondheidszorg. “Geloof niet in de getallen die nu gepubliceerd worden in de USA, dat ongeveer 1.600 mensen besmet zijn. Het betekent slechts dat 1.600 mensen positief getest zijn! Waarschijnlijk zijn 25 tot 50 mensen besmet voor elke positief geteste persoon. De schatting is dat er in werkelijkheid reeds tussen de 50.000 en 500.000 mensen zijn besmet,” aldus Martin Makary.

Twee dagen geleden kwam ik vanuit Europa terug naar Amerika in een van de laatste vliegtuigen die de overtocht nog konden maken. Het was alsof ik terug reisde in de tijd. Dat is hetzelfde gevoel dat mensen hebben die vanuit Azië in Europa aankomen. Alsof je terug gaat in de tijd, terug naar een eerdere fase van bewustwording. Een fase die het land waar je net vandaan komt reeds is gepasseerd. In dit artikel beschrijf ik acht overwegingen/lessen die we kunnen trekken uit de actuele crisis.

1. De verstoring door het Coronavirus is een voorbode van wat nog gaat komen

Het COVID-19 virus heeft onze ogen verder geopend voor de complexe problemen die er spelen in onze tijd. In slechts enkele weken is er een grotere reductie geweest van CO2 uitstoot dan alle klimaat-overleggen van de laatste jaren bij elkaar. Terwijl sommige rampen zoals orkanen, tsunami's en overstromingen het beste in mensen naar boven lijken te brengen (mensen weer samenbrengen), lijken pandemieën het tegenovergestelde effect te hebben, aldus de mening van David Brooks. Het virus houdt ons een spiegel voor. Het dwingt ons tot bewustwording van ons eigen gedrag en van onze impact op het grotere geheel, op het systeem. Deze spiegel nodigt ons uit acties te ondernemen die dienstbaar zijn aan het geheel, een omslag te maken *van ego naar eco*.

2. Jouw gedrag heeft invloed op het systeem

Als het coronavirus iets duidelijk maakt, is dat ieder van ons, individueel en gezamenlijk, het systeem kunnen veranderen. Sta er eens bij stil hoe ver weg het vreemde virus uit Wuhan nog voor velen van ons leek toen het voor het eerst in het nieuws kwam, begin januari.

Dat is pas enkele weken geleden,

Het is een krachtige illustratie van de huidige situatie van onderlinge verbondenheid. We zijn met velen. We zijn één. Nu moeten we de verspreiding van het virus vertragen, de curve afvlakken, het voorkomen van onnodig lijden van mensen die oud zijn, niet verzekerd, arm, dakloos, mensen

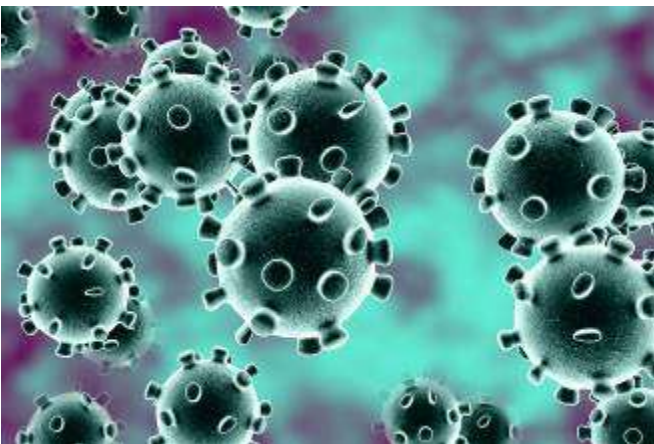
die geen veiligheidsnet hebben. Zelf-isolatie en sociale afstand gaat niet alleen om jou, het gaat om het beschermen van mensen die extra kwetsbaar zijn. Ieders verstandige gedrag is nodig om een ineenstorting van het systeem te voorkomen.

3. Twee hefbomen: tijdig antwoord van de regering en bewustwording bij de burgers op basis van wetenschappelijke data

Om een verdere verspreiding van het virus te voorkomen is het nodig ons collectieve gedrag te veranderen. Dat kan op twee manieren:

1. een tijdig antwoord van de overheid;
2. bewustzijn en acties door de bevolking op basis van wetenschappelijke gegevens.

In China heeft men zich na een trage start voornamelijk gericht op de eerste optie: draconische lockdown, quarantaine, sociale onthouding, strenge controles. Dit heeft verrassend goed gewerkt. Italië en Spanje kozen voor een aanpak die aanvankelijk zwak was m.b.t. de eerste optie: nauwelijks ingrijpen door de overheid in de vorm van testen en controles. Men beschikte niet over relevante data en men nam geen maatregelen om de verspreiding van het virus te voorkomen. Dat is net alsof je geblinddoekt een bos in rent. Het gevolg daarvan was: grote aantallen besmette personen, veel ernstig zieken en doden, vooral onder kwetsbare mensen, ouderen die zorg in ziekenhuizen wordt onthouden. Deze aanpak zien we nu ook terug in de Verenigde Staten. Een andere groep landen heeft gekozen voor een middenweg: Singapore, Hong Kong, Taiwan en Zuid Korea wisten de pandemie goed te beheersen zonder draconische maatregelen in de vorm van lockdown en strenge controles. Zuid Korea wist de verspreiding van het virus heel goed af te zwakken. Singapore, Hong Kong en Taiwan wisten zelfs een grote uitbraak van het virus te voorkomen. Op 16 maart kende Hong Kong 141 besmettingen, Singapore 212 en Taiwan 53.

Hoe deden ze dat?

Het lijkt erop dat ze gebruik maakten van drie strategieën:

1. beperk de binnenkomst van het aantal nieuwe gevallen door inreisbeperkingen;
2. beperk het aantal besmettingen tussen bekende gevallen en de rest van de mensen door quarantaine;
3. onderdruk besmetting door het beperken van sociale contacten: het samenkomen van groepen mensen en door een goede hygiëne.

Omdat **Singapore** een eiland is was het gemakkelijk inreisbeperkingen in te stellen. Reeds drie dagen nadat het uitbreken in het Chinese Wuhan bekend werd, nam Singapore al maatregelen om binnenkomende reizigers te testen en zo nodig te isoleren. In een volgende fase werden reizigers die uit besmette gebieden kwamen meteen in quarantaine geplaatst. De overheid zorgde ervoor dat hiervoor de nodige faciliteiten kwamen en dat mensen gecompenseerd werden voor het feit

dat ze niet konden werken. Er werd veel werk besteed aan het opsporen van de contacten die besmette personen hadden gehad. Bijeenkomsten van grote groepen werden verboden, maar scholen en bedrijven bleven open.

Taiwan, eveneens een eiland, stond aanvankelijk toe dat mensen vanuit China naar Taiwan konden komen. Maar na het eerste bekende geval van besmetting werd dit stop gezet. Taiwan stimuleert zelf-isolatie en thuis-quarantaine. De scholen waren alleen de eerste twee weken aansluitend aan de vakantie dicht.

Hong Kong deelt een grens met China die dagelijks door 300.000 mensen wordt gepasseerd. Hong Kong koos er niet voor om alle binnenkomende reizigers uit besmette gebieden tegen te houden, men richtte de focus op het voorkomen van de uitbreiding van besmetting door quarantaine voor alle reizigers uit China. Verder stimuleert en regelt Hong Kong het voorkomen van sociale contacten. Mensen werken zoveel mogelijk thuis. Alle scholen blijven dicht en alle onderwijs gebeurt online. Ook besteedt het land heel veel aandacht aan het verzorgen van goede informatie aan de burgers. Bijvoorbeeld door visuele overzichten van kaarten waar mensen zijn besmet, waar en wanneer dat is gebeurd, hoe ze het virus hebben opgelopen. Op deze manier kan iedereen het eigen gedrag aanpassen op basis van deze informatie.

Samenvattend: deze drie landen hebben de epidemie aangepakt door gebruik te maken van een combinatie van testen, transparantie naar de burgers en stimuleren van bewustwording door adequate reacties en maatregelen van de overheid. Met andere woorden: door niet geblinddoekt het bos in te rennen. Ze vertraagden, reflecteerden, trokken de blinddoeken weg om te kunnen zien “what’s going on”. Ze deelden relevante informatie op een begrijpelijke en transparante wijze. En er wordt samengewerkt op een zorgvuldige, doelgerichte manier.

CORONAVIRUS RESPONSE: One Map, Many Pathways

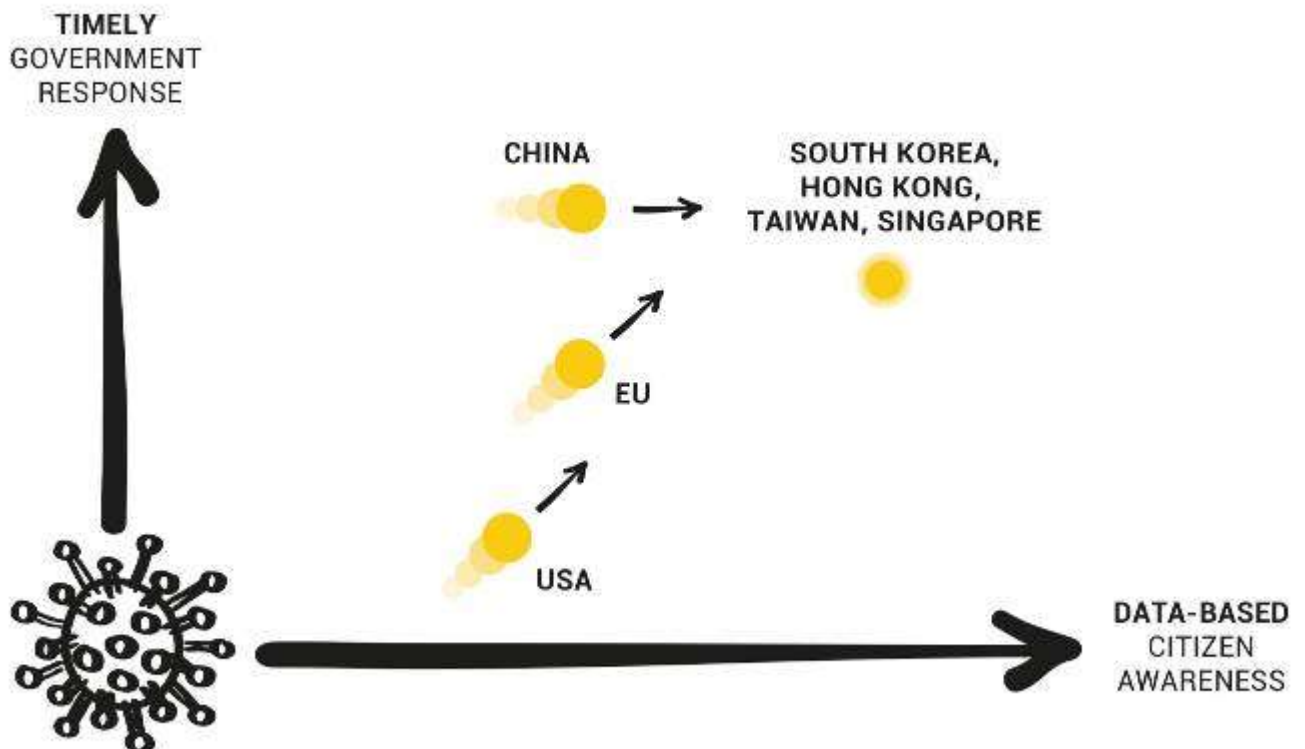
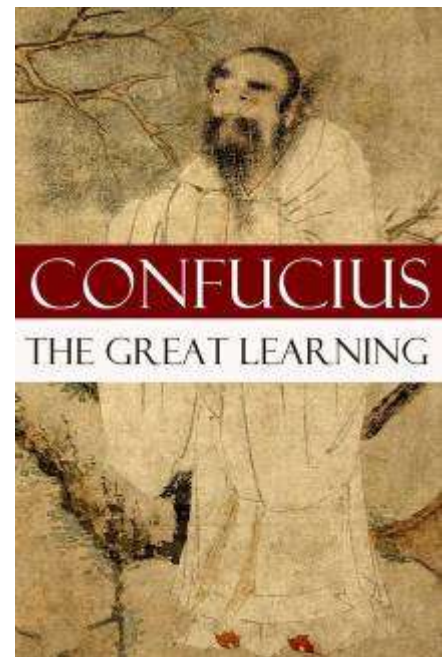

Figure 1. Coronavirus Response: One Map, Many Pathways — visual by Olaf Baldini

Figuur 1 vat het bovenstaande samen. De twee assen tonen de twee benaderingen: een tijdig antwoord door de regering (verticale as) en bewustwording bij de burgers op basis van wetenschappelijke data (horizontale as). Het schema laat de aanpak van China zien (geleid door maatregelen van de overheid) en die van Amerika en Italië (geleid door burgers vanwege het gebrek aan overheidsbeleid). Maar vooral de weg in het midden is zeer interessant: de aanpak die gekozen is door Singapore, Hong Kong, Taiwan en Zuid Korea. Een van de dingen die deze landen gemeenschappelijk hebben is hun geschiedenis. Ze hadden allereerst het “voordeel” van hun ervaringen met de SARS-epidemie in 2002-2003 die ervoor zorgde dat ze beter voorbereid waren op deze nieuwe uitbraak van een virus.

Een ander voordeel van deze landen ligt minder voor de hand. Ze hebben alle vier een Confusius-culturele achtergrond. Eeuwenlang besteedden ze heel veel aandacht aan onderwijs van hoge kwaliteit. De meest getalenteerde mensen van elke generatie werkten niet in het bedrijfsleven, maar in het onderwijs.

Het beroemde boek van Confusius “*The Great Learning*” benadrukt deze observatie. Als we de wereld willen veranderen, is het nodig dat we eerst dienen te werken aan onze innerlijke bron als mens. De landen delen een culturele context die zich richt op een harmonie tussen buiten en binnen. En juist dit is aan de orde als we nadenken over de vraag hoe we de acties van de overheid kunnen integreren met individuele acties. Welke interne condities zijn er bij mensen nodig die ervoor kunnen zorgen dat beide hefboomen (overheidsactie en individuele bewustwording) worden geïntegreerd? Alleen dan slagen we erin ons antwoord op deze ramp te verschuiven van links-beneden naar rechtsboven in het schema van figuur 1!

4. We moeten een keuze maken

De situatie rond het coronavirus biedt ons allen een kans om stil te staan, een omslag te maken en opnieuw aan de slag te gaan. Het virus confronteert ieder van ons met een keuze die we kunnen maken tussen:

1. blokkeren, ons afwenden van anderen, alleen aan onszelf denken;
2. ons tot de ander wenden om hen die dat nodig hebben te ondersteunen.

Deze keuze tussen handelen vanuit *een ego- of een eco-benadering* is er een die we dagelijks maken; ieder uur, ieder moment, in velerlei situaties.

Hoe meer de wereld verzinkt in chaos, hoe groter onze verantwoordelijkheid wordt om echte betrokkenheid uit te stralen, medeleven en vertrouwen.

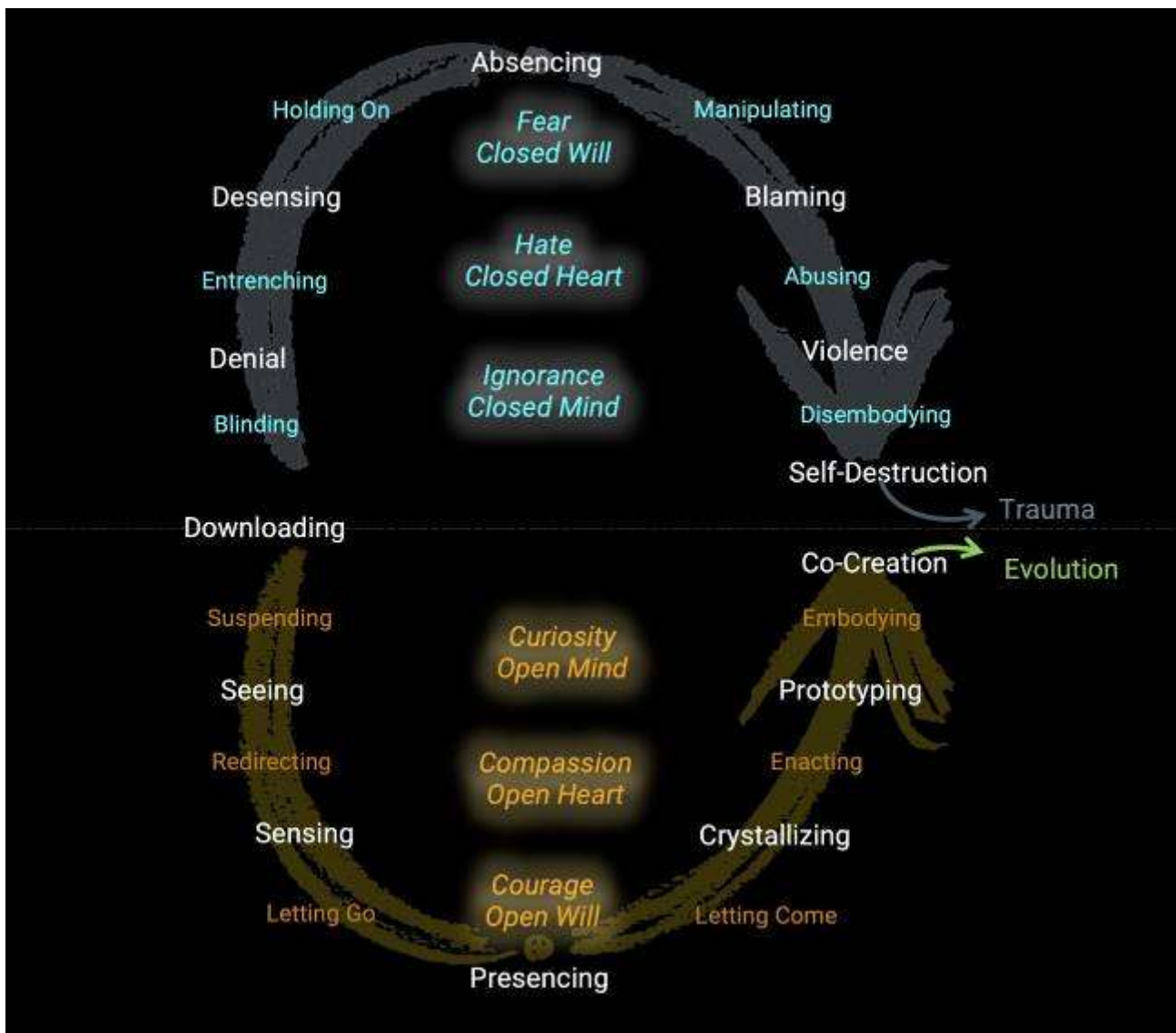

Figure 2: Two responses to disruption — two social fields (Theory U)

Figuur 2 vat deze keuze samen door twee verschillende sociale velden in beeld te brengen waaruit we kunnen kiezen: absencing en presencing. Deze keuze wordt zichtbaar door onze acties, onze relaties en onze gedachten. In de bovenste helft van het schema zien we de reactie “blokkeren” (freezing). Deze uit zich in onverschilligheid (closed mind), haat (closed heart) en angst (closed will). In de onderste helft zie we de reactie “openen” die zich uit in nieuwsgierigheid (open mind), medeleven (open heart) en moed (open will).

Ofschoon het op dit moment nodig is om fysiek sociale afstand te houden, betekent dit niet dat onze innerlijke conditie “blokkeren” zou moeten zijn. De afgelopen dagen hebben we prachtige voorbeelden kunnen zien uit Italië en Spanje hoe fysieke afstand beantwoord kan worden met geïnspireerde vormen van medeleven en empathie. Zoals een inwoner uit Spanje afgelopen weekend deelde: *“Eerder vandaag was er in de sociale media een oproep om precies om 22 uur naar de ramen en balkons te gaan en daar een ovatie te geven voor alle hulpverleners in de ziekenhuizen en hen zo te bedanken. Het is nu 22.05 uur en ik kan nu zelfs door het gesloten dubbelglas het applaus en het gejuich horen.”*

5. De afwijzing van Trump en van extreem-rechtse populisten

De manier waarop we reageren op ontwrichting (door te blokkeren en afwenden of door te openen en betrokkenheid bij de ander) is zowel een individuele als een collectieve keuze. Gedurende de afgelopen jaren hebben we een grote toename kunnen zien van de “freeze” reactie door hele landen. Leiders zoals Trump, Bolsonaro, Salvini, Modi, Johnson hebben daarbij een rol gespeeld. Ofschoon Trump weg kon komen met het vertellen van 16.000 leugens sinds hij president is, is het deze keer wellicht anders.

In “normale” tijden kan iemand nog weggelaten worden met het vertellen van een heleboel onzin. De gevolgen voor mensen zijn immers niet ernstig, sommigen vinden het zelfs een vorm van entertainment. Maar in deze tijd van ontwrichting komen deze benaderingen samen als een krachtige aanjager voor zelf-vernietiging: ontkennen, gevoel uitschakelen, zich afwenden, anderen de schuld geven, vernietigen.

Als deze dynamiek werkelijkheid wordt en de ramp met het coronavirus resulteert in directe negatieve gevolgen voor mensen, dan zal de stemming omslaan en is de kans reëel dat het presidentschap van Trump snel geschiedenis zal zijn na de verkiezingen in het najaar.

Ik gebruik in dit artikel Trump als voorbeeld voor absencing (bovenste helft van het schema in figuur 2), maar dit betekent niet dat deze benadering alleen maar geldt voor Amerika. Ook Boris Johnson en leiders van diverse anderen hebben te maken met hun “*blind spot of leadership*”. Het belangrijkste aspect hierbij betreft een mindset van het ontkennen en negeren van de werkelijkheid (data, wetenschap) in plaats van deze te omarmen als de situatie lastig wordt. Deze mindset is een ramkoers onder de huidige omstandigheden.

Volgens medisch deskundige **Andy Slavitt** bestaat de mogelijkheid dat de ziekenhuizen in Amerika binnen een week overspoeld zullen worden met besmette patiënten en dat het zal ontaarden in een tsunami-achtige escalatie van tienduizenden mensen die medische hulp nodig hebben maar deze niet zullen krijgen. Er zijn deskundigen die beweren dat meer dan 1 miljoen mensen in de USA aan het virus kunnen overlijden.

Deze vorm van leiderschap kunnen we bekijken door de lens van absencing (zie figuur 2):

Ontkennen: “Het eerste probleem is de maandenlange ontkenning en ontmanteling van de gezondheidszorg en diens infrastructuur”, aldus Andy Slavitt.

Terwijl landen als Singapore en Taiwan binnen drie dagen reageerden en acties ondernamen na de uitbraak van het virus begin januari, kwam Trump pas de afgelopen week in actie.

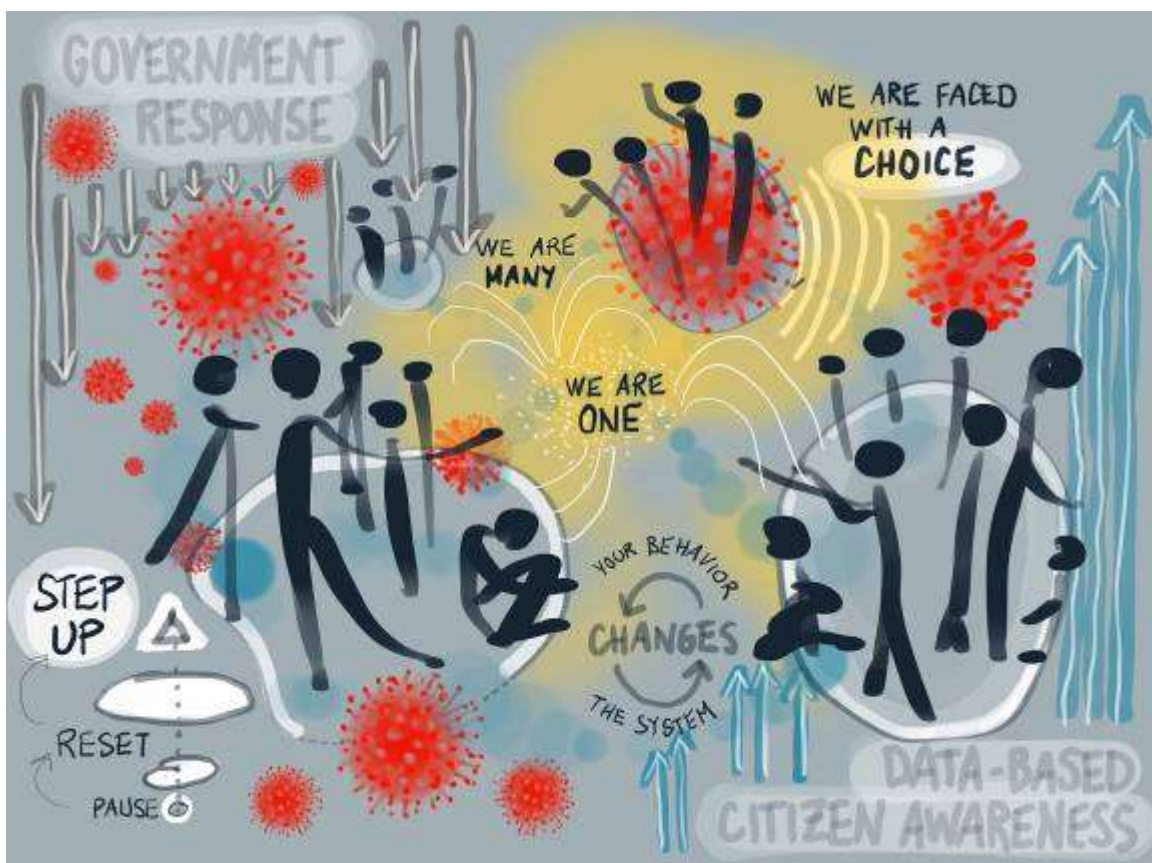
Nog steeds zijn er geen middelen om mensen te testen op het virus. Met andere woorden: nog steeds doen we een blinddoek om in plaats van deze af te trekken. Angela Merkel heeft al aangegeven dat meer dan de helft van de Duitsers het virus zullen oplopen.

Gevoel uitschakelen: Trump weigerde hulp te bieden aan Amerikaanse burgers die het cruiseschip Grand Princess wilden verlaten. Hij deed dit zodat “zijn” aantal besmette personen niet zou stijgen als deze mensen het schip zouden verlaten. Hij blijft doorgaan met het demonstreren van een volledig gebrek aan empathie en medeleven.

Zich afwenden: alle ontwrichtingen bieden momenten van “achterlaten” en “toelaten” (letting go en letting come). Elke vorm van leiderschap dat dit diepere niveau van menselijkheid activeert is bij Trump volledig afwezig. Een voorbeeld is dat hij weigerde voldoende middelen aan te schaffen om mensen te testen, ontwikkeld door Roche. Dit had het probleem van het niet kunnen testen van patiënten kunnen oplossen. Een ander voorbeeld is zijn poging om met grote sommen geld het exclusieve alleenrecht te kopen op het Covid-19 vaccin, ontwikkeld door het Duitse farmaceutische bedrijf CureVac. De leiders van dit bedrijf weigerden het aanbod van Trump omdat het in strijd was met de morele aspiratie om de hele wereldgemeenschap te dienen, niet slechts één land met veel geld.

Anderen de schuld geven: alle toespraken van Trump over het virus benadrukken dat *anderen* de bron van het probleem zijn, *niet wij*. Dit alles ondanks het bewijs dat het virus zich reeds langere tijd in de USA aan het verspreiden was. Door de uitbraak een “buitenlands virus” te noemen kon hij vervolgens reisbeperkingen opleggen. Aanvankelijk heeft dit enig succes gehad, maar daardoor is er te weinig aandacht geweest voor de twee andere belangrijke strategieën: het voorkomen van besmetting tussen bekende gevallen de lokale bevolking en het terugdringen van onderlinge besmetting door minder sociale contacten en door zelf-isolatie.

Vernietigen: Trump heeft door zijn acties steeds meer het vertrouwen verloren van de Europese bondgenoten: het verbod op reizen vanuit Europa, zijn poging om het alleenrecht te krijgen op een vaccin. Dit was al eerder een probleem door zijn aanvallen op allerlei multilaterale instituties, zoals het zich terug trekken uit de klimaat-akkoorden in Parijs. Al deze acties duiden op een patroon dat leidt tot versnelde zelf-destructie. Hoe meer dit patroon zichtbaar wordt, hoe groter de kans dat dit model vastloopt en hoe groter de kans dat een nieuw patroon van sociale samenwerking een kans krijgt. Het betekent niet meteen dat het Trump-tijdperk afgelopen is, maar het is wel duidelijk dat zijn aanpak vast zal lopen.

6. De opkomst van collectieve acties gebaseerd op data en een nieuw bewustzijn

Het coronavirus vraagt van ons nieuwe vormen van samenwerken en coördineren te ontwikkelen. “*Data-driven Awareness-Based Collective action*” (D-ABC) werkt als we samen kijken naar een situatie en vervolgens ons gedrag adequaat aanpassen: seeing sensing, presencing. Een andere manier om deze manier van besturen te beschrijven is het coördineren door loslaten en toelaten (letting go en letting come in de onderkant van de U). Dit is gebaseerd op wat we samen zien: het achterlaten van oude plannen en werkwijzen, het toelaten van wat zich aandient, wat er nodig is. In 2008, tijdens de crisis in de financiële wereld, zagen we vele organisaties een omslag maken naar een andere manier van werken. Ze werden door de crisis gedwongen hun jaarplannen en kwartaaldoelen van voor de financiële crisis achter te laten en zich volledig te richten op de nieuwe situatie die was ontstaan. Het gedrag werd aangepast aan de veranderende situatie die zich aandient. Deze gewoonte en vaardigheid hebben we in steeds meer situaties nodig door de sociale, economische en ecologische crisis in deze tijd.

Op veel plekken is het echter weer business-as-usual. Mensen zijn dan weer geneigd de coördinatie van hun systemen uit te besteden aan extern mechanismen zoals:

- de zichtbare hand van regulering door de overheid;
- de onzichtbare hand van de marktwerking.

In onze tijd met zijn ontwrichtingen werken deze mechanismen echter niet. In de nieuwe situatie zullen de diverse betrokkenen in een systeem samen moeten komen om samen de toekomst aan te voelen en te creëren. Letterlijk: “*The key players in the systems that we co-enact, need to come together to co-sense and co-shape the future as it emerges.*”

Onze collectieve aandacht dient gericht te zijn op wat er daadwerkelijk gebeurt en wat er nodig is. Daartoe is een nieuwe verbondenheid met elkaar nodig: meer bewust en met heldere intenties. Dit is een van de belangrijkste lessen die we kunnen leren van de huidige crisis rond het coronavirus.

Om dit alles te laten functioneren zijn er twee dingen nodig:

1. goede adequate informatie over wat er aan de hand is;
2. holding the space door goed leiderschap: creëren van ruimte die mensen helpt te handelen gericht op het welzijn van het geheel: een omslag maken van ego naar eco.

Deze nieuwe vaardigheid zal cruciaal zijn bij het omgaan met de uitdagingen op vele terreinen waar we de komende jaren mee te maken krijgen: het klimaat, biodiversiteit, onderwijs, landbouw, vluchtelingen, welvaart en welzijn voor allen.

7. Het gesprek dat nu nodig is: een herbezinning op onze beschaving

Elke ontwrichting heeft twee kanten: de dingen die we moeten los laten en die dingen die zich aandienen om werkelijkheid te worden. Aan de kant van het loslaten van dingen is het interessant te zien hoe snel we ons kunnen aanpassen als een gemeenschap. Plotseling ontdekken we dat de helft van de bijeenkomsten waar we onze agenda's mee vullen niet noodzakelijk zijn.

Waarom houden we ons dan nog bezig met al die zaken die niet essentieel zijn? Dit is een heel belangrijke vraag.

De volgende vraag is dan: *als we alles achterlaten dat niet essentieel is, wat blijft er dan nog over?* Opnieuw een belangrijke vraag om over na te denken. Wat het antwoord op deze vraag ook is, bewaar het in je hart.

The bottom of the
U is the place
where you discover
who you really are:
a servant or
steward for what's
needed in the
world.

Joseph Jaworski

En de derde vraag om bij stil te staan is: *wat als we deze ontwrichting gebruiken als een kans om alles achter te laten dat niet essentieel is in ons leven, in ons werk, in onze gewoontes. Kunnen we ons opnieuw voorstellen hoe we met elkaar willen leven en werken?*

Kunnen we een nieuwe voorstelling maken van de basisstructuren van onze samenleving?

Bijvoorbeeld onze economie, onze democratie, ons onderwijssysteem. Kunnen we deze structuren zo omvormen dat ze de ecologische, sociale en spirituele kloof van deze tijd overbruggen?

Dit is het gesprek dat we nodig hebben in deze tijd. Met onze vrienden, onze families, onze organisaties, onze gemeenschappen. Als ik iets geleerd heb van voorgaande ontwrichtingen zoals de financiële crisis in 2008 is het dit: dezelfde ontwrichting kan een zeer verschillende impact hebben op verschillende organisaties, afhankelijk van hoe leiders omgaan met de situatie. Keren ze zich af? Is er sprake van absencing? Handelen ze in lijn met de bovenste helft van het schema in figuur 2? Of is er sprake van presencing? Openen mensen zich voor de wereld en voor de ander? Handelen ze in lijn met de onderste helft van het schema?

Soms zijn er zelfs verschillen tussen leiders binnen dezelfde organisatie: de ene leider handelt vanuit absencing (verstoppen voor de situatie), de ander vanuit presencing (de verbinding zoeken in tijden van kwetsbaarheid). De verschillen in impact zijn groot: het eerste team valt uit elkaar, het tweede team komt tot nieuwe, soms ongekende niveaus van samenwerking.

Dit brengt ons terug naar de wortels bij Confusius. De uiterlijke veranderingen die nodig zijn in deze tijd vragen ons op zoek te gaan naar onze innerlijke bronnen en deze te activeren. Natuurlijk zijn deze diepere bronnen niet gebonden aan het Confusianisme. Ze spelen een rol in alle culturen en ze zijn slapend aanwezig in elk menselijk wezen. Zijn we in staat deze diepere bronnen van weten te activeren? En kunnen we ze niet slechts activeren op individueel niveau, maar ook collectief? Kunnen we het operationele systeem op een hoger niveau brengen?

Om dit te realiseren is een upgrade nodig van:

1. de infrastructuur van het onderwijs in de richting van “whole-person and whole-systems learning”;
2. de democratische infrastructuur: meer direct maken, gespreid en met meer dialoog;
3. de economische infrastructuur: een omslag van ego-systeem naar eco-systeem.

Hoe kunnen we de huidige situatie gebruiken om te vertragen, te pauzeren en door stilte en reflectie een verbinding te maken met onze diepere bronnen. Misschien is het zelfs nodig om wereldwijd dit moment daarvoor te benutten.

Wat je ook kiest om te doen (en wat wij kiezen om te doen) op dit moment, of we blokkeren en achterover leunen of dat we ons open stellen en voorover leunen, laten we de woorden van de Duitse dichter Hölderlin niet vergeten: **“Where the danger is, the saving power also grows.”**

Ik heb dit vaak ervaren in verschillende situaties. Maar het werkt alleen als we vertragen, pauzeren, reflecteren, onze blinddoeken afwerpen en ons richten op het nu: *I-in-now*.

Wat gebeurt er? Wat dient zich aan? Misschien zien we mogelijkheden om onze economie plaatselijker te maken, om kleine boeren te ondersteunen die op een andere manier hun producten verbouwen.

8. School voor transformatie: activeren van generatieve sociale velden

Velen van ons beseffen dat we leven in een tijd van grote veranderingen. Niet alleen doordat er dingen zijn die eindigen omdat ze niet langer werken, maar ook omdat er nieuwe ontwikkelingen zijn die zullen leiden tot een nieuwe beschaving voor de komende decennia en eeuwen. Dat was al zo vóór de Covid-19 pandemie en het zal zeker ook na de crisis het geval zijn.

De vraag is hoe we kunnen omgaan met de actuele situatie op een manier die helpt bij het manifesteren van het enorme potentieel voor positieve verandering.

Hoe kunnen we vorm geven aan het gezond maken van onze planeet en aan de vernieuwing van onze samenleving? Hoe kunnen we onze leer- en leiderschapsstructuren zodanig veranderen dat er een verschuiving mogelijk is van links-beneden naar rechtsboven in figuur 3?

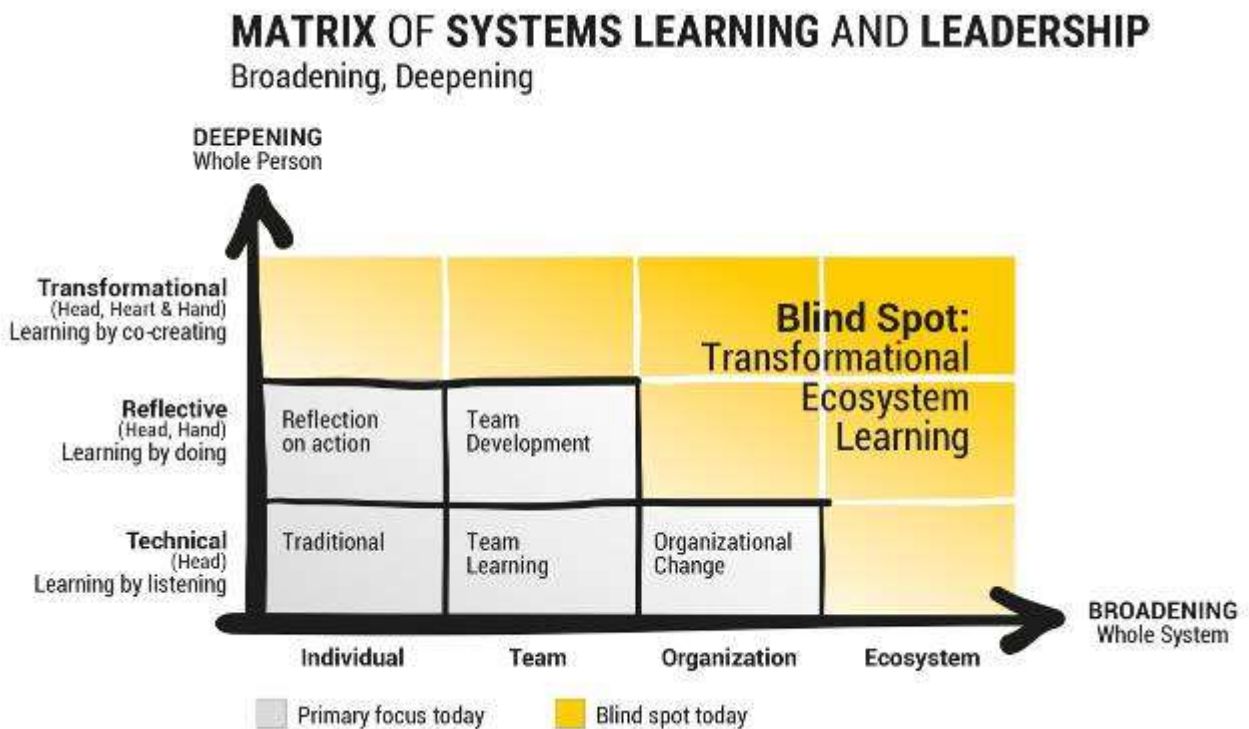

Figure 3: Matrix of Learning and Leadership

Bij het Presencing Instituut zijn we bezig met het kleinschalig uitproberen van diverse formats voor nieuwe vormen van leren en leiderschap. We werken aan een platform om deze formats toegankelijk te maken voor iedereen: een soort school voor transformatie.

In de actuele situatie rond het coronavirus zijn er vele ontwikkelingen en experimenten die gericht zijn op de veranderingen die in dit artikel aan bod kwamen.

Een van de meest urgente prioriteiten voor de komende jaren is het cultiveren van de diepere condities voor onze individuele en collectieve acties.

Vertaling en bewerking: Jan Jutten, Natuurlijk Leren BV